

Dr hab. Beata Szluz, prof. UR

Rzeszów, 07.11.2023 r.

Uniwersytet Rzeszowski
Kolegium Nauk Społecznych
Instytut Nauk Socjologicznych
Zakład Socjologii Rodziny i Problemów Społecznych
Aleja Tadeusza Rejtana 16 C
35-959 Rzeszów

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Magdy Ostrowskiej

pt. *Wolontariat na rzecz seniorów – motywy i działania. Studium socjologiczne na przykładzie stowarzyszenia „mali bracia Ubogich”*,
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Sławomira Henryka Zaręby
i promotora pomocniczego dr Martyny Kawińskiej

(zgodnie z postanowieniem o powołaniu na recenzentkę rozprawy doktorskiej przez Radę Dyscypliny Naukowej Nauki Socjologiczne Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, pismo z dnia 02.10.2023 r.)

W nawiązaniu do tematu niniejszej rozprawy pragnę zauważyć, że podjęcie uwidocznionej w tytule tematyki uznaję za zasadne. Dostrzegam, że zagadnienie wolontariatu jest badane i obrazowane w literaturze naukowej, jednakże badania sprofilowane na wolontariat na rzecz seniorów na przykładzie stowarzyszenia „mali bracia Ubogich” są oryginalnym pomysłem Doktorantki [uzasadnienie, s. 6-7].

Należy podkreślić, że działalność wolontariatu jest oparte na zasadzie pomocniczości w stosunku do osób, które nie należą do grupy ochotników, ponadto dobrowolności oraz nieodpłatności, a zatem: „wolontariusze to osoby (jednostki), które dobrowolnie angażują się w służbie, bez wynagrodzenia, w publicznych lub ochotniczych organizacjach, we wszystkich typach aktywności

Beata Szluz₁

w dziedzinie opieki społecznej (pomocy społecznej – B.Sz.)”¹. W percepcji Magdaleny Kołodziejczyk wolontariat jest dobrowolnym, a także świadomym, bezpłatnym działaniem na rzecz innych, z kolei wolontariusz podejmuje działania zgodne z tą zasadą². Już samo pojęcie wolontariatu wywołuje zatem dyskusję.

W kontekście poczynionego wprowadzenia i podjętego przez mgr Magdę Ostrowską tematu pracy doktorskiej, należy podkreślić aktualność i znaczenie poruszanej problematyki w naukach społecznych, szczególnie w naukach socjologicznych. Doktorantka podjęła w rozprawie temat ważny, zarówno w aspekcie badań naukowych, jak również aplikacji do praktyki płynących z badań wniosków. Problematyka, którą zainteresowała się Autorka sytuuje rozważania w obrębie nauk socjologicznych, a szczegółowo w zakresie socjologii stosowanej i socjologii problemów społecznych.

Praca składa się z stron, wraz z bibliografią i aneksem (s. 247). W dysertacji wyodrębnionych zostało sześć rozdziałów, które zostały poprzedzone wstępem (wstęp zawiera m.in. uzasadnienie wyboru tematu pracy doktorskiej). Rozprawę zamyka zakończenie oraz bibliografia, w której zostały wykazane opracowania wykorzystane przez Autorkę (do tego odniosę się w dalszej części recenzji).

Dysertacja składa się z dwóch części, teoretycznej (cztery rozdziały) oraz empirycznej (dwa rozdziały). Układ pracy jest typowy, klasyczny, ale nieproporcjonalny. Wspomniana część teoretyczna dominuje bowiem nad częścią empiryczną, co stanowi mankament. Powinna być tutaj zachowana równowaga, a może nawet zaznaczona przewaga części empirycznej. Dlaczego zatem powstała taka kompozycja, układ dysertacji?

W pierwszym rozdziale [s. 10-50] Doktorantka zobrazowała pojęcie wolontariatu i altruizmu, powołując się na literaturę przedmiotu oraz wybrane przepisy prawa. Szerzej zarysowała sylwetkę wolontariusza, rodzaje wolontariatu i umiejscowiła

¹ U. Sieder, D. C. Kirsbaum, *Volunteers* [w:] *Encyclopedia of social work*, New York 1977, s. 1582.

² Por. M. Kołodziejczyk, *Wolontariat w Polsce, czyli dla każdego coś miłego* [w:] *Młodzieżowy wolontariat*, red. J. Fabisiak, Warszawa 2002, s. 5.

Beata Szwed₂

go w strukturze trzeciego sektora. Mam pytanie do Doktorantki – czy tylko w tym sektorze wolontariusze podejmują działania? Czy istnieją inne pola ich aktywności? Co oznacza CSR – społeczna odpowiedzialność biznesu? Jak postrzega Doktorantka pojęcie wolontariatu pracowniczego? W tym rozdziale została zobrazowana również historia wolontariatu na świecie oraz w Polsce, a także przegląd badań wybranych wyników dotychczasowych badań nad wolontariatem oraz profilem wolontariusza i jego motywami. Po przeczytaniu tej części pracy, mając na uwadze temat rozprawy, odczuwam pewien niedosyt. Oczekuję zatem od Doktorantki, aby odniosła się do wolontariatu w świetle teorii socjologicznych.

W kolejnym, drugim rozdziale [s. 51-85] zamieszczono rozważania dotyczące starości i procesu starzenia się oraz poddano analizie w kontekście uwarunkowań społecznych i demograficznych. Uwidoczniono problemy związane z przekroczeniem progu starości, zjawisko starzejącego się społeczeństwa, jego skalę i konsekwencje. Wizerunek seniorów skonstruowano w odniesieniu do potrzeb i oceny ich jakości życia. Zasygnalizowano problem *ageizmu*, kryzysy które dotyczą osoby w ostatniej fazie życia, a także ideę pozytywnego starzenia się, jako sposobu na łagodniejsze przeżywanie tych kryzysów.

W trzecim rozdziale [s. 86-121] zestawiono starość i starzenie się z klasycznymi teoriami socjologicznymi, takimi jak:

- (1) strukturalny funkcjonalizm,
- (2) symboliczny interakcjonizm,
- (3) fenomenologia społeczna,
- (4) teoria konfliktu,
- (5) teoria wymiany.

Przedstawiono założenia teorii wymiany w ujęciu George'a Homansa oraz Petera Blau'a, mając na uwadze własne badania. W obrębie tego rozdziału przybliżono współczesne teorii starości. Wpisano w to pole rozważań:

- (1) przedstawienie klasyfikacji postaw wobec własnej starości,

Beata Słuz₃

- (2) wybrane teorie biologiczne,
- (3) teorie psychologiczne,
- (4) społeczne teorie starzenia się i starości.

W kolejnym, czwartym rozdziale [s. 122-152] zobrazowano działalność Stowarzyszenia „mali bracia Ubogich”. Zarysowano podstawy prawne jego działania i założenia oraz cele, które realizuje. Ukazano historię oraz akcje organizowane przez oddziały/filie w Polsce i zagranicą.

Projekt badawczy – metodyka własnych badań – znalazła swoje miejsce w piątym rozdziale. Zaprezentowano tutaj pojęcia i założenia takie jak: cel i przedmiot badania, problemy (są we wstępie, tutaj warto było je jednak powtórzyć, ponieważ tu tutaj jest miejsce dla ich prezentacji), wskaźniki i zmienne badawcze (Autorka podkreśliła – wyszczególnione w metryczce). Doktorantka wskazała metodę i technikę badań. Ponadto scharakteryzowana została badana zbiorowość i opisany został przebieg badania. Doktorantka zaznaczyła i uzasadniła swój wybór: „Zdecydowano się na badanie jakościowe, ponieważ ten rodzaj badań pozwala na odkrywanie obszarów, które nie wybrzmiałyby, gdyby ograniczono się do metod ilościowych. Oprócz tego, autorka nie chciała ograniczać się do zdobywania informacji o tym, czy dane zjawisko zachodzi, ale też poznać jego przyczyny” (s. 9). Czy zastosowanie metod ilościowych – a może triangulacja – nie stworzyłoby takich możliwości?

Rozdział szósty zawiera analizę wyników zrealizowanych własnych badań jakościowych, w ramach których autorka przeprowadziła wywiady indywidualne z wolontariuszami (31 ochotników i 2 wolontariusze tzw. akcyjni, dobór próby celowy) Stowarzyszenia „mali bracia Ubogich”. Dzięki temu możliwe jest zwiększenie wiedzy na temat wolontariatu na rzecz seniorów i ochotników (motywy, działania, rozwój i wsparcie wolontariuszy, liderzy wolontariatu). Podczas konstruowania wywołu naukowego badacz stosujący metody jakościowe ma przywilej prezentowania oryginalnych wypowiedzi respondentów, co prawidłowo zastosowała Autorka. Trafnie dobrała fragmenty

*Beata Słuz*₄

wypowiedzi badanych. Podczas czytania tekstu nasuwają się konkluzje, można było podjąć próbę budowania własnych np. typologii. Brakuje jednak w tym rozdziale wyraźnego wskazania teorii będącej podstawą analizy, czy można tę kwestię jakoś powiązać z wywodem w części teoretycznej pracy?

Zwieńczeniem pracy są wnioski z przeprowadzonego badania. Mając na uwadze przyjęte w projekcie założenia, rozdział kończą wnioski. Znajdują się one także w zakończeniu dysertacji wraz z rekomendacjami, co stanowi niewątpliwą wartość pracy. Zabrakło tutaj porównań do wyników badań innych badaczy, też zagranicznych. Czy Doktorantka może dokonać takiego zestawienia, porównania?

Podczas czytania tekstu nasunęły się uwagi, a mianowicie:

(1) pierwsza z nich: podkreślam, że Doktorantka zna literaturę przedmiotu, jednocześnie w części teoretycznej powinien tworzyć więcej samodzielnego tekstu, np. rozbudować, uzupełnić go o wnioski, tworzyć konkluzje nie tylko na końcu rozdziałów;

(2) kolejna: dostrzegam erudycję Autorki w podjętym polu eksploracji;

(3) trzecia: Doktorantka powinna częściej konfrontować swoje wyniki i wnioski z tymi, które postawili inni badacze, krajowi i zagraniczni. Wzbogaciłoby to dyskusję wyników badań i wnioskowanie;

(4) czwarta: po każdej części wywodu nasuwają się konkluzje, można też podjąć próbę budowania własnych np. typologii.

(5) kolejna: dysertacja dowodzi, że mgr Magda Ostrowska posiada ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej, w pole której wpisuje się rozprawa;

(6) konkluzja: Doktorantka została przygotowana przez Promotorów dysertacji do prowadzenia badań naukowych.

Autorka zestawiła bibliografię [s. 220-242], uważam że bogatą, mając na uwadze temat rozprawy doktorskiej. Sugeruję wydzielenie części w bibliografii podczas np. przygotowania części pracy (np. artykuł naukowy) do druku (opracowania / literatura, wykaz źródeł prawa i netografia – bez wydzielenia ich w spisie treści). Jednocześnie należy podkreślić, że Doktorantka odwołała się do szerokiego

Beata Służ 5

spektrum literatury przedmiotu. W zestawieniu odnalazłam publikacje nie tylko z zakresu socjologii, lecz również z m.in.: pedagogiki, ekonomii, psychologii, nauk o polityce oraz odwołania do publikacji zamieszczanych na stronach internetowych (netografia) i wybranych aktów prawnych. Wykaz bibliografii świadczy o erudycji Autorki. Należy podkreślić, że Doktorantka sięgnęła do prac w języku polskim i w językach obcych.

W trakcie lektury tekstu napotkałam pewne drobne błędy stylistyczne, interpunkcyjne i nieliczne „literówki” (np. s. 5 – jest Barbara Kromolnicka ma być Barbara Kromolicka). Podczas przygotowania ewentualnych publikacji, np. artykułów naukowych, należy dokonać korekty.

Dostrzegam umiejętność poprawnego posługiwania się metodami jakościowymi, a także przygotowanie Doktorantki przez Promotorów zarówno do prowadzenia badań, jak i dokonywania analiz. Autorka przeprowadza analizę, buduje tekst, wykazuje umiejętność tworzenia wywodu naukowego. Ukształtowanie tych umiejętności daje Badaczce dobrą podstawę do prowadzenia dalszych, samodzielnych badań naukowych.

Reasumując, po wnikliwym przeczytaniu dysertacji stwierdzam, że przedstawiona do oceny praca doktorska spełnia wymagania stawiane przed rozprawą doktorską, zgodnie z warunkami określonymi art. 179 ust. 7 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo szkolnictwie wyższym i nauce oraz w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 187 ust. 1 i 2 – „1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. 2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne”.

Beata Słuz₆

Wnioskuje zatem do Rady Dyscypliny Naukowej Nauki Socjologiczne Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie Doktorantki mgr Magdy Ostrowskiej do publicznej obrony.

07.11.2023 r.

Beata Szluz

.....

Beata Szluz

Beata Szluz